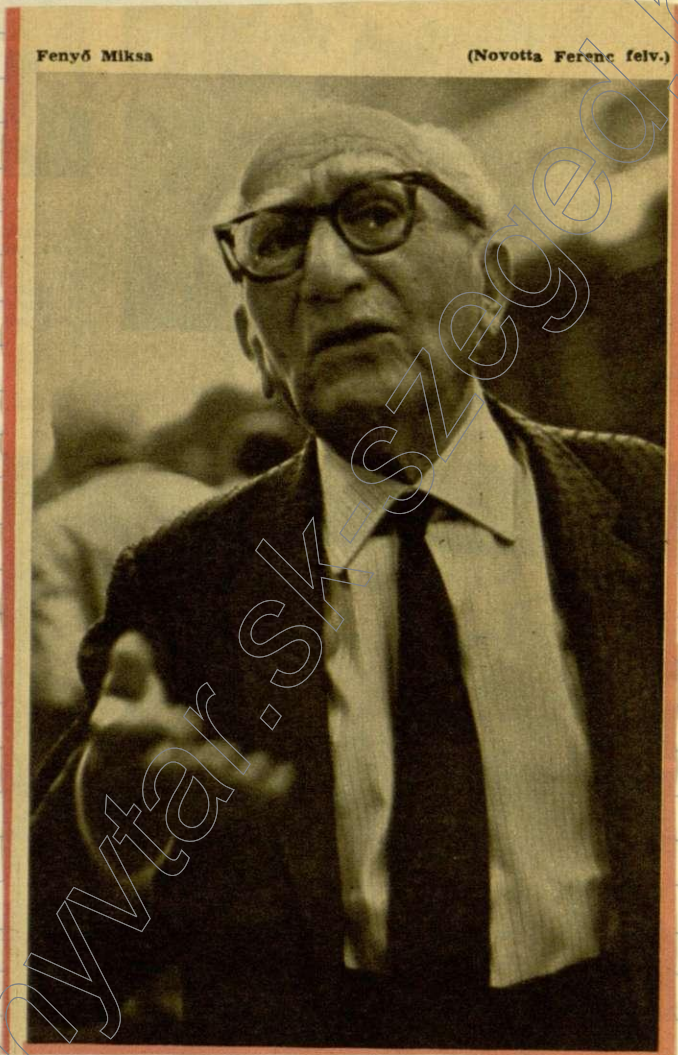

FENYŐ⁴, Miksa

*1877 Dec. 8

Fenyő Miksa

(Novotta Ferenc felv.)

1967

(90 yrs old)

Died 1972

Wien

95 yrs old

TALÁLKOZÁS EGY KILENCVENÉVES IFJÚVAL

BESZÉLGETÉS FENYŐ MIKSÁVAL

Fenyő Miksa nevével először nem a Nyugat hasábjain találkoztam, még csak nem is a Nyugat címlapján, amelyet ifjúkoromban mint szerkesztő jegyzett — s minden joggal, hiszen a magyar irodalomtörténetbe mint emez irodalomtörtének legnevezetesebb folyóiratának az alapítója vonult be —, hanem egy Ady-vers ajánlásában. Már legenda volt, mielőtt egy sort olvastam volna tőle. Igaz, e legendát egy kicsit megtépázta az a feloldhatatlannak tűnő ellentét, hogy Ady barátja és harcostársa a Gyáriparosok Országos Szövetségének az igazgatója volt. Ezt most nem azért említem meg, mintha fel akarnám hánytorgatni, hanem azért, mert ez annak a kornak, amelyben felnőttem, a Horthy-kornak egyik furcsa, végletes ellentmondása.

Furcsának hat talán, hogy a mi kis országunkban, ahol mindenki ismer mindenkit, kiváltképpen irodalomban, mi az »előidőkben« soha nem találkoztunk egymással. Most láttam először, amint a Markó utcai lakás előszobájában egy vendégétől búcsúzott. Aggastyánt vártam és egy alig-ösz, eleve-nen mozgó, gyors beszédű, nagyon karcsú, alacsony termetű férfit pillantottam meg, aki azután a beszélgetés alatt ifjúvá fiatalodott. Fájt aznap a fejem, füledt május végi nap volt, mint New Yorkban júliusban, pocsékul éreztem magam. Egész beszélgetés alatt kettőnk közül bizonyosan ő volt a frissebb és fiatalabb.

Agya villámgyorsan pereg, mindenről eszébe jut valami. Mondom is neki, hogy egy francia filozófusnál vagy írónál olvastam, és kevésbé füledt napon talán még a nevét is elő tudnám bányászni, hogy egy embert az jellemez legjobban, miről mi jut az eszébe. Fenyő Miksának mindenről az élet jut az eszébe: emberek, helyzetek, történetek, szavak, szóváltások, vallomások és leírt szavak, az életnek ez a tömény pár-lata. Talán mert ennyire szereti, tartotta meg őt az élet ilyen sokáig és ilyen fiatalon.

Még is kérdezem — majd mindjárt visszatérünk a stílusra —, milyen érzés kilencvenesztendősnak lenni? Elképzelni is nehéz, hogy Fenyő Miksa 1921-ben volt annyi idős, mint jelenlegi beszélgetőtársa most... Kerülő úton felel azzal, hogy tízennégyen voltak testvérek, Várpalotán, ő volt a harmadik. Ezt a gondolatot a levegőben hagyja, nyilván azért mondta, mert visszagondolt gyermekkorára, a múlt század hetvenes éveire. »Az ember ötven-, hatvenesztendőskorában azt hiszi, hogy megőregedett — mondja. — Azután megszokja. Minden évtized ajándék. Úgy is fogtam fel, nem sóroltam vele.«

Magyar Hírek, Budapest 1967

Jan. 17.

Most is dolgozik, mert úgy érzi, adósa önmagának. Még nem mondott mindent el, amit szeretett volna. Megjegyzem, hogy csodálatos memóriáját. Nevet. Olyasfélét mond, hogy az svindli. Annyi minden történt vele, hogy ha csak a tízdrészét írja le, az is jó sok.

Visszatérek az első kérdésre: hogyan írja le? Kézzel ír? Elég jó még a szeme? Vagy gépen? Bizonyára diktálja, hiszen annyira az élőbeszéd erejével hat.

»Szakmáról« beszélünk, még tüzesebbé, még frissebbé válik a hangja. Dehogyan diktálja, hova gondolok. Jegyzeteket csinál. Azt leírja. Félre teszi. Újra leírja. Ami megjelenik, az a negyedik, olykor az ötödik változat. »Attól hat olyan közvetlennek, mert nagyon kidolgozom. Ez a mesterség titka.« Kilencvenéves korban ennyi múgond és lelkiismeret: ez a kilencven év titka.

Harmadszor van Magyarországon az utóbbi években. Ő hozza szóba, nem kérdezem: miért jött. »Érzelmes ember vagyok. Emócionális okokból. Nekem kell látnom ezt a várost, találkoznom egy-két emberrel, beszívnom a levegőjét.« Azt mondja, hogy amikor öt évvel ezelőtt először járt itt és írt róla, mindkét oldalról kevés sikert aratott. A budapesti rádió »Szülőföldünk« rovata megbírálta, igaz hogy név nélkül, de mindenki ráismert. New Yorkban egy régi barátja ugyancsak megbírálta: ez már nagyon személyes volt. »Azt feleltem neki« — emlékezik vissza —, »hogy neked nem az nem tetszik, amit írtam, hanem az, hogy egyáltalán Pesten voltam. Igaz?«

Adyról beszélünk még, hogy milyen keményszavú kritikus volt, mindent észrevett és semmit sem hagyott szó nélkül; Lesznai Annáról, akinek hamvait ezekben a napokban temetik el Pesten. Lesznai verseit úgyszólván Fenyő Miksa fedezte fel. Róla kérdezem. »Sok erő volt benne és sok gyengétség. És micsoda ész!«

A mai magyar irodalmat ugyanúgy ismeri, mint a Nyugat-korabelit. Külön tiszteletet érdemel fáradhatatlan olvasási kedvéért és erejéért. Az újabbak közül főképpen Cseres Tibor »Hideg napok«-ja ragadta meg. Azután úgy elemzi a régényt, mintha neki kellene dolgozatot írnia róla a Magyar Figyelőbe, vagy a Nyugatba. Mikor is? Tegnap vagy tegnapelőtt, alig ötven-hatvan esztendeje.

B. I.